

prof. dr. sc. Žaklina Harašić*

ZAŠTITA PRAVA ŽIVOTINJA KROZ AKTE MEĐUNARODNOG PRAVA

UDK / UDC: 179.3 : 341.24

351.765

DOI: 10.31141/zrpfs.2025.62.155.53

Pregledni znanstveni rad / Review article

Primljeno / Received: 26.8.2024.

Cilj je ovoga rada ukazivanje na značaj zaštite prava životinja putem međunarodnih akata, i to deklaracija i konvencija, kao najvažnijih akata u tom području. Nedovoljnost zaštite životinja u nacionalnim pravnim porecima rezultirala je time da se donosi niz konvencija i akata koji bi trebali pomoći u tome da se podigne razina standarda pravne zaštite pojedinih kategorija životinja. Rad se sastoji iz četiri dijela. U uvodnom dijelu (prvom) rada ukazujemo na suživot ljudi i životinja, na nužnost zaštite životinja, kako za njih same, tako i za ljude, zatim govorimo općenito o pravima životinja, o problemu definicije prava životinja kao pravne grane, o cilju te pravne grane. U drugom dijelu, polazeći od Opće deklaracije o pravima životinja iz 1978. i Opće deklaracije o dobrobiti životinja iz 2000., objašnjavamo pojmove prava i dobrobiti. U trećem dijelu, promatramo zaštitu prava pojedinih kategorija životinja (npr. ptica, kitova, tuna, polarnih medvjeda) i postupke prema njima (npr. klanje, obavljanje pokusa) s aspekta međunarodnih konvencija, ilustrirajući neke od njih. Četvrti je dio zaključak u kojem govorimo o zaokretu u diskusiji o pravima životinja. U radu ukazujemo na dva, između drugih, problema međunarodnog prava - nepostojanje suglasnosti da se navedene deklaracije preoblikuju u konvencije, što bi bilo nužno, budući da konvencije, za razliku od deklaracija, imaju pravnu snagu te ukazujemo na probleme provedbe obje vrste akata, za koje možemo reći da predstavljaju *leges imperfectae* (tj. norme bez predviđenih kazni).

Ključne riječi: prava životinja, pravo i dobrobit životinja, međunarodne deklaracije, međunarodne konvencije, (ne)provedivost odredaba međunarodnih akata

1. UVOD

Iako ovo na prvi pogled može izgledati katastrofično, posljedice nezaštite životinja za čovječanstvo mogu biti pogubne. Naime, iako je to tko zna koliko puta rečeno - ali, izgleda, nije osviješteno - ni jedna životinjska vrsta ne postoji slučajno. Sve su one u hranidbenom lancu pa će, osim onih izloženih nezakonitom izlovu iz komercijalnih razloga (nosorozi, slonovi, aligatori, činčile), nestati i one vrste koje se uništavaju na druge načine (sječom šuma, zaprašivanjem, zagađivanjem rijeka) kojima se ljudi uobičajeno hrane. Pa će tako npr. ljudi morati jesti njima odvratne

* Prof. dr. sc. Žaklina Harašić, redovita profesorica Pravnog fakulteta Sveučilišta u Splitu, Domovinskog rata 8, 21000 Split, e-mail: zaklina.harasic@pravst.hr. ORCID: 0000-0002-4935-3114.

kukce (a i ovo je ubijanje životinja). Krajnja posljedica mogla bi biti i nestanak čovjeka.

Ljudi oduvijek žive u suživotu sa životinjama, naprosto zato što dijele isti planet. Naravno, ne stalno i ne uvijek, ali često su u kontaktu. Nekađ je za ljude taj suživot poželjan, a nekada nije. Poželjan je, u prvom redu, kada ljudi imaju kućne ljubimce. Bez pretjerivanja, ljudi ih često zavole kao članove svoje obitelji. Životinjama se vesele i ljudi koji ih nemaju, jer su svjesni da je život na manjem prostoru, npr. u stanu, patnja za životinje.

Često je kontakt ljudi sa životinjama nepoželjan. Name, uslijed klimatskih promjena i čovjekova djelovanja, životinje gube svoja staništa, približavaju se ljudima i postaju opasne za njih. Sjetimo se npr. vukova koji postaju opasni za stoku, pa i za same ljude. Morski psi i tropske otrovne ribe iz toplih mora, dolaze sve bliže ljudima. A da i ne spominjemo zmije koje sve češće nalazimo u ulazima zgrada, stanovima, namještaju itd.

U nastavku slijedi pravni dio uvoda u kojem razmatramo položaj životinja s aspekta njihove pravne zaštite i to putem akata međunarodnog prava. Znanstveni značaj proučavanja pravne zaštite životinja u međunarodnim dokumentima proizlazi iz činjenice da promjene moralnih shvaćanja značajnog dijela čovječanstva u odnosu na životinjski svijet i utjecaj tih promjena na položaj životinja u međunarodnom pravu još uvijek nisu u dovoljnoj mjeri obrađeni sa stajališta pravne teorije. Do sada u pravnoj znanosti nije formuliran jedinstveni teorijski stav o prirodi, opravdanosti, budućem razvoju pravne zaštite životinja i njihove dobrobiti. U tome smislu, analiza relevantnih međunarodnih dokumenata može doprinijeti boljoj spoznaji te problematike i konteksta u kojem se ona teorijski obrađuje.¹

A sada o zaštiti prava životinja općenito, onoliko koliko je potrebno da bolje shvatimo tu zaštitu, pa i zaštitu putem međunarodnih akata. Ideja prava životinja u osnovi polazi od toga da životinje imaju - ili bi trebale imati - određena moralna i/ili pravna prava koja ih ovlašćuju na zaštitu njihovih temeljnih interesa i unutarnje vrijednosti ili „samosvojsstva“.² Ideja životinjskih prava nije nova i nalazimo je u radovima filozofa i društvenih reformatora poput Benthama (1789.), Krausa (1874.), Salta (1892.) i Nelsona (1932.), a u kasnim 70-ima, počevši od Singera (1975.), prava životinja šire su teoretizirana i popularizirana.³

¹ Batričević, A., *Zaštita životinja u međunarodnom pravu*, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd 2013., str. 23-24.

² Stucki, S.; Kurki, V., *Animal Rights*, Springer Nature, B. V. 2020., str. 1.

³ Bentham, J., *An introduction to the principles of morals and legislation*, T. Payne and Son, London 1879.; Krause, K. F. C., *Das System der Rechtsphilosophie* (herausgegeben von R. D. A. Roder), Brockhaus, Leipzig 1874.; Salt, H. S., *Animal rights considered in relation to social progress*, George Bell & Sons, London 1892.; Nelson, L., *System der philosophischen Ethik und Pädagogik (aus dem Nachlass herausgegeben von Grete Hermann und Minna Specht)*, Verlag „Öffentliches Leben“, Göttingen 1932.; Singer, P., *Animal liberation*, Harper Collins, New York 1975., sve citirano prema: Stucki, S., Kurki, V., *op. cit.*, bilj. 2, str. 1.

O materiji prava životinja (*animal rights*) postoji mnoštvo literature.⁴ Jedan od razloga zasigurno je i taj što su prava životinja mlada pravna grana. Pitanje prava životinja dio je šire problematike tzv. novih prava i novih pravnih subjekata koja se pojavljuju u suvremenoj kulturi.⁵ Postojanje novih pravnih subjekata potvrđuje se time što se moralna i zakonska prava pripisuju neljudskim bićima - životinjama, kojima se prije davala samo marginalna i neizravna važnost.⁶

Pravo životinja ne smatra se klasičnom pravnom granom poput ustavnog, kaznenog ili građanskog prava, nego se sastoji od normi i dogmatskih razmatranja iz niza klasičnih pravnih grana, posebno onih iz ustavnog, međunarodnog, građanskog i kaznenog te proučavanja i razmatranja iz područja teorije prava i povijesti prava.⁷ Nedić smatra da je, u novijim istraživanjima, detaljnu razradu definicije prava životinja dao Tannenbaum koji, pak, navodi da se sve definicije mogu klasificirati u dvije osnovne grupe, a to su: zagovarački orijentirana definicija prava životinja te deskriptivna definicija prava životinja.⁸

U prvu skupinu definicija spada zagovarački orijentirana definicija prava životinja, koja, po Tannenbaumu, opet ima dvije podskupine: onu koja je usmjerena na zagovaranje životinjskih prava te reformističku. Prema prvoj podskupini zagovarački orijentirane definicije, koja je inače usmjerena na zagovaranje životinjskih prava u subjektivnom smislu, cilj prava životinja jest uspostava i primjena određenih temeljnih životinjskih prava koja bi temeljito promijenila status životinje od stvari odnosno vlasništva do osobe s punim pravima, a druga podskupina zagovarački orijentirane definicije prava životinja, naziva se reformističkom zato što se prema njoj pravo životinja definira u smislu traženja promjena u načinu na koji se pravo bavi životinjama.⁹

U drugu skupinu definicija prava životinja spada deskriptivna definicija koja ne uključuje zalaganje za životinje, nego ona definira pravo životinja kao granu prava koja se bavi životinjama.¹⁰

Još recimo koji je cilj prava životinja kao pravne grane. Dva su cilja -primarni i sekundarni cilj. Primarni cilj prava životinja, koji se temelji na zagovarački orijentiranoj definiciji prava životinja, izgradnja je novog i modernog pravnog sustava koji obuhvaća tri osnovna cilja:

⁴ Spomenut ćemo, između ostalog, da postoje i časopisi koji su posvećeni položaju životinja u pravu - *Animal Law Review*, koji datira od 1994., *Global Journal of Animal Law*, koji datira od 2013. te *Animal & Natural Resource Law Review*, koji se pod tim imenom izdaje od 2019.

⁵ Castignone, S., *Diritti degli animali*, Enciclopedia della scienze sociali, 1993., [https://www.treccani.it/enciclopedia/diritti-degli-animali_\(Enciclopedia-delle-scienze-sociali\)/](https://www.treccani.it/enciclopedia/diritti-degli-animali_(Enciclopedia-delle-scienze-sociali)/), 2. prosinca 2024. Da je pravo životinja područje koje se najbrže razvija, vidi kod Glenart, S.; Mercescu, A., *Comparative Animal Law!*, *Global Journal of Animal Law*, god. 12, 2/2024.

⁶ Castignone, S., *op. cit.* u bilj. 5.

⁷ Nedić, T., *Formalno određenje prava životinja kao pravne grane*, u: Guć, J.; Jurić, H. (ur.), *Nikola Visković: Pravo - politika - bioetika. Zbornik povodom osamdesetog rođendana*, Pergamena, Zagreb -Split 2020., str. 82.

⁸ *Ibid.*, str. 81.

⁹ *Ibid.*, str. 81-82.

¹⁰ *Ibid.*, str. 82.

1. uspostava sustava ljudske solidarnosti prema životinjama u vidu mirnog i neometanog suživota čovjeka i životinja, 2. zaštita života, zdravlja i dobrobiti životinja te 3. očuvanje cjelokupnog živog svijeta i prirode kao neodvojivog dijela čovjeka.¹¹

Sekundarni cilj prava životinja temelji se na deskriptivnom pristupu definiranja prava životinja te se odnosi na rješavanje onih dvojbi i kontroverzi u pravnoj praksi i znanosti koje se tiču položaja životinje u pravu te zaštite njezina cjelokupnog integriteta.¹²

2. PRAVA ŽIVOTINJA PREMA OPĆOJ DEKLARACIJI O PRAVIMA ŽIVOTINJA I OPĆOJ DEKLARACIJI O DOBROBITI ŽIVOTINJA

2.1. Pojam prava životinja i pojam dobrobiti životinja

Prikaz zaštite prava životinja s aspekta međunarodnog prava počet ćemo s dvije deklaracije, Općom deklaracijom o pravima životinja i Općom deklaracijom o dobrobiti životinja. Već iz naziva Deklaracija vidljivo je da se prva odnosi na prava životinja, a druga na njihovu dobrobit. Stoga ćemo najprije reći što se misli pod pojmom prava životinja, a zatim pod pojmom dobrobiti životinja.

Dakle, vezano uz zaštitu životinja u najširem smislu postoje dvije teorije: teorija prava životinja (*animal rights*) i teorija dobrobiti odnosno zaštite životinja (*animal welfare*).¹³ Teorije prava životinja zagovaraju da životinje, poput ljudi, imaju interese koji se ne mogu žrtvovati i kojima se ne može manipulirati iz razloga što to koristi drugima.¹⁴ S druge, pak, strane, teorija dobrobiti životinja prihvaća činjenicu da životinje imaju interese, ali dopušta manipulaciju tih interesa sve dok postoji ljudska korist za koju se smatra da opravdava žrtvu.¹⁵

Temeljna prava životinja bila bi: 1. pravo na život i opstanak u mjeri svojstvenih organskih funkcionalnih mogućnosti održivosti svake životinjske vrste i jedinke, dakle pravo na tjelesnu nepovredivost i sigurnost, tj. neugroženost, 2. pravo na nenarušenu prirodnu životnu sredinu, biosferu te mogućnost nesmetanog zadovoljavanja osnovnih organskih potreba unutar sredine, 3. pravo na neometani i nemanipulirani, autonomno-spontani individualni i vrsni razvoj te potencijalne mutacije, uključujući i pravo na zaštitu od zahvata u njihovu genetsku supstancu kojima bi se, prema svojevrijednom nahodaženju ljudi, mijenjao njihov genetski kod,

¹¹ *Ibid.*, str. 87.

¹² *Ibid.*, str. 88.

¹³ Iako po nama pojam „dobrobiti životinja“ i „zaštita životinja“ nemaju isto značenje. Smatramo da je pojam „zaštite životinja“ širi od pojma „dobrobiti životinja“.

¹⁴ Nedić, T., *Formalno...*, op. cit. u bilj. 7, str. 87.

¹⁵ *Ibid.*, str. 23. Usp. Kumar, N. R.; Raghavan, K., *Study of Animal Rights*, International Journal of Engineering Applied Sciences and Tehnology, god. 6, 11/2022, str. 77.

4. pravo na zaštitu od svih takvih zahvata u njihove živote i postupke kojima im se nanose šteta, bol i patnja te pravo na pružanje pomoći u slučajevima narušenog zdravstvenog stanja, bolesti koje ugrožavaju njihovu tjelesno-mentalnu dobrobit, a u granicama svagdašnje praktikabilnosti takve pomoći, 5. pravo na samosvjesno življenje kod divljih životinja bez prinudnog podređivanja interesima i potrebama ljudi, 6. pravo na pružanje određenog neophodnog minimuma kvalitete življenja, tj. životnih uvjeta, kod domaćih životinja, koji obuhvaćaju ne samo smještajne uvjete i redovno prehranjivanje, nego i socijalne kontakte s pripadnicima iste vrste, ako životinje za time imaju potrebu. Isto tako imaju i pravo na zaštićenost od prekomjernog izrabljivanja u ljudske poslovne svrhe i time povezanih psiho-fizičkih prenaprezanja.¹⁶

Što se, pak, tiče shvaćanja o dobrobiti životinja, ono je kroz povijest bilo podložno promjenama pa je tako, primjerice za određene farmere i veterinare, taj pojam dobrobiti životinja nekad obuhvaćao isključivo zaštitu tijela životinje i osiguranje dobrih vanjskih uvjeta te se smatralo, ako je životinja zdrava i ako proizvodi hranu, onda joj je i cjelokupna dobrobit očuvana.¹⁷

Spomenimo da Europska unija već više od 40 godina zagovara dobrobit životinja i široko je prepoznata kao globalni začetnik u tom području, uz postavljanje nekih od najviših svjetskih standarda.¹⁸ Pravila Europske unije koja se odnose na dobrobit životinja odražavaju pet ključnih prava koja omogućuju: 1. pravo na hranu i vodu, 2. pravo na udobnost, 3. pravo na život bez boli, ozljeda te bolesti, 4. pravo na prirodno ponašanje, 5. pravo na život bez straha i uznemirenosti.¹⁹

Još kažimo da je veliki zagovornik, kako shvaćamo, i prava i dobrobiti životinja, Tom Regan, koji smatra da bi društveni pokret za *animal rights* imao tri beskompromisna cilja: 1. potpuno ukidanje korištenja životinja u znanosti, 2. potpuno ukidanje komercijalne životinjske poljoprivrede, 3. potpun prestanak komercijalnog i sportskog lova životinja.²⁰

2.2. Opća deklaracija o pravima životinja

Opća deklaracija o pravima životinja (dalje: ODPŽ) donesena je 15. listopada 1978. u Parizu uz podršku UNESCO-a.²¹ Ona predstavlja predloženi sporazum između vlada koji treba prepoznati osjećaje svih životinja s istim zahtjevima za

¹⁶ Jakovljević, D., *Prava za životinje, K normativnom reguliranju suživota ljudi i životinja na pozadini paralelne primjene interpretativnih pristupa*, Filozofska istraživanja, god. 33, 1/2013, str. 170-171.

¹⁷ Nedić, T., *Pravni sustav zaštite života, zdravlja i dobrobiti životinja - bioetički pristup u pravnom okviru*, Socijalna ekologija, god. 27, 1/2018. str. 72.

¹⁸ Dobrobit i zaštita životinja: Zakonodavstvo EU, <https://www.europarl.europa.eu/topics/hr/article/20200624STO81911/dobrobit-i-zastita-zivotinja-zakonodavstvo-eu-a>, 2. prosinca 2024.

¹⁹ *Ibid.*

²⁰ Regan, T., *The Case for Animal Rights*, WellBeing International, WBI Studies Repository, 1986., str. 179, 10. kolovoza 2024.

²¹ Universal Declaration of Animal Rights, <https://constitutii.wordpress.com/wp-content/uploads/2016/06/file-id-607.pdf>, 2. prosinca 2024.

egzistenciju svih vrsta.²² Slažemo se sa stavom da je Deklaracija kompromis između sukobljenih interesa čovjeka i životinje, jer zadovoljava ljudske prehrambene i ekonomske potrebe na račun neke životinje, ali pri tome štiti opstanak i blagostanje svih životinjskih vrsta i jedinki od bezobzirnog i nerazumnog ljudskog nasilja.²³

ODPŽ u normativnom dijelu sadrži svega 14 članka, ali daje niz prava životinjama koja im pripadaju kao živim bićima. Međutim, i preambula je važna jer se u njoj konstatira loš odnos prema životinjama od strane čovjeka: nepoštovanje i prezir prema životinjama, navodi se da je temelj suživota čovjeka i životinja priznanje da pravo na postojanje, osim ljudske vrste, ima i životinjska vrsta, zatim se priznaje da je čovjek učinio genocid nad životinjama i da prijetnja genocida i dalje postoji, da čovjeka od djetinjstva treba učiti da promatra, razumije, poštuje i voli životinje. Vidimo da se već u preambuli navodi pojam genocida, koji se u normativnom dijelu Konvencije određuje kao zločin protiv vrsta, odnosno kao svaki čin koji uzrokuje ubijanje velikog broja divljih životinja. A do njega dovodi i zagađivanje ili uništavanje prirodnog okoliša (čl. 12.). Spomenimo da se u normativnom dijelu definira i pojam biocida ili zločina protiv života kao svakog čina bezobzirnog ubijanja životinja (čl. 11.).

Prava koja se daju životinjama mogu se svesti na sljedeće temeljne tipove: 1. pravo svih životinja na održavanje vrste, 2. pravo na nepovredivost života neprivrednih životinja, 3. pravo na nepovredivost slobode koja odgovara svakoj kategoriji životinja, 4. pravo na stanište koje je primjereno svakoj vrsti, 5. pravo svih životinja da im čovjek ne nanosi nepotrebnu bol, patnju i štete, 6. pravo svih životinja na ljudsku brigu (materijalnu, zdravstvenu te pravnu) u poremećenim ekološkim uvjetima.²⁴ Što se tiče prava na život, kao vrhovnog prava koje pripada svim bićima - vidimo da se ono daje neprivrednim životinjama, jer životinje koje se drže radi uzgoja i one koje se kolju (kao i one nad kojima se obavljaju pokusi), nemaju to pravo.

Smatramo da priznavanjem tih prava životinje postaju subjekti kojima se daju neka ovlaštenja, samim time i moralne i pravne dužnosti i odgovornosti. Istodobno, ljudi postaju prema životinjama neposredno moralno i pravno obvezni i odgovorni za sva ona činjenja i nečinjenja koja poštuju njihova kako pozitivna, tako i negativna ovlaštenja.²⁵

Vidimo da su predlagana životinjska prava iz ODPŽ-a slična temeljnim ljudskim pravima, a slična su u onoj mjeri koliko je čovjek prirodno jednak ostalim životinjama i koliko su životinje jednako ugrožene kao čovjek, pa stoga trebaju biti i na sličan način i zaštićene jer je pravedno jednako postupati s onima koji su po nekim bitnim osobinama jednaki.²⁶

²² Sodipo, B.; Motunrayo, E., *Towards A Universal Declaration on Animal Protection*, *Carnelian Journal of Law & Politics*, god. 3, 1 (2022.), str. 10.

²³ Visković, N., *Životinja i čovjek*, Književni krug, Split 1996., str. 447-448.

²⁴ *Ibid.*, str. 450.

²⁵ Visković, N., *Kulturna zoologija, Što je životinja čovjeku i što je čovjek životinji*, Naklada Jesenski i Turk, Zagreb 2009., str. 389.

²⁶ *Ibid.*, str. 390.

Suvišno je dokazivati da postoje temeljne razlike između životinje i čovjeka i da neka prava koja pripadaju čovjeku, životinji nisu ni potrebna, kao šta su pravo na glasovanje, pravo na školovanje i obrazovanje, pravo na rad, pravo na zaradu, pravo na izbor zanimanja koja, kako smo rekli, pripadaju isključivo čovjeku, ali i životinje trebaju imati ona prava koja im, kao živim i osjećajnim bićima pripadaju, a na koja ukazuje ODPŽ.²⁷

Deklaracija ima moralnu vrijednost i predstavlja preporuku, a ne obvezujući dokument.²⁸ Međutim, Deklaracija o pravima životinja uvijek će se odlikovati time što je prva koja je postavila temelje nove ravnoteže u odnosu između čovjeka i životinje i proglasila jednakost vrsta s obzirom na život.²⁹

2.3. Opća deklaracija o dobrobiti životinja

Opća deklaracija o dobrobiti životinja (dalje: ODDŽ) usvojena je na kongresu Svjetskog društva za zaštitu životinja (*World Society for the Protection of Animals*, sadašnji je naziv *World Animal Protection*) 2000. godine.³⁰ Službena verzija nacрта ODDŽ-a formulirana je nakon konferencije koja je održana u Manili 2003. godine i sastanka članova međunarodnog upravnog odbora ODDŽ-a, održana u Kostariki 2005. godine.³¹

Kako smo rekli, Međunarodni upravni odbor ODDŽ-a formiran je 2005. godine te su se predstavnici vlada Kenije, Indije, Kostarike, Češke Republike i Filipina složili da predvode inicijativu za usvajanje nacрта tog dokumenta.³² Podršku nacrtu Opće deklaracije o dobrobiti životinja nisu pružale samo pojedine države, već su to učinile i brojne međunarodne organizacije koje se bave zaštitom životinja i njihove dobrobiti.³³ Svjetska organizacija za zdravlje životinja (*World Organization for Animal Health* - OIE) podržala je Opću deklaraciju o dobrobiti životinja 2007. godine.³⁴ Do sada su obavljene i postoje tri verzije nacрта Opće deklaracije o dobrobiti životinja: najstarija verzija koja je objavljena 2000. godine, ujedno i najopširnija, zatim verzija iz 2007. godine te verzija iz godine 2011.³⁵

Ukazat ćemo na novine koje ova Deklaracija³⁶ unosi u međunarodnu zaštitu životinja. Dok konvencije koje se odnose na zaštitu pojedinih kategorija životinja

²⁷ Usp. Castignone, S., *op. cit.* u bilj. 5.

²⁸ Neumann, J-M., *The Universal Declaration of Animal rights or the creation of a new equilibrium between species*, https://www.animallaw.info/sites/default/files/lralvol19_1_91.pdf, 2. prosinca 2024.

²⁹ *Ibid.*

³⁰ Batričević, A., *Univerzalna deklaracija o dobrobiti životinja - od nacрта do realnosti*, Zbornik instituta za kriminološka istraživanja, god. 34, 2/2015, str. 129.

³¹ *Ibid.*, str. 130.

³² *Loc. cit.*

³³ *Loc. cit.*

³⁴ *Loc. cit.*

³⁵ *Ibid.*, str. 132.

³⁶ Odredbe Deklaracije i njihovu razradu po člancima prikazat ćemo prema Batričević, A., *Zaštita...*, *op.cit.* u bilj. 1, str. 62-78.

definiraju njihove pojedine vrste, dotle ODDŽ daje opći pojam životinje - svaki sisavac beskičmenjak sposoban da osjeti bol, patnju, strah i stres. Deklaracija pri tome razlikuje divlje životinje, životinje koje ovise o čovjeku i životinje za društvo. Divlje životinje jesu one koje nisu pripitomljene. Životinje koje ovise o čovjeku jesu životinje čija dobrobit i opstanak ovise o brizi čovjeka, uključujući: životinje za društvo i zabavu (kućni ljubimci), životinje koje se uzgajaju radi hrane ili drugih proizvoda životinjskog porijekla, životinje za rad, životinje za službene namjene, životinje za znanstvena istraživanja i druge vrste životinja koje se uzgajaju u zatočeništvu. Životinje za društvo jesu, pak, vrste koje, ovisno o lokanoj kulturi i tradiciji, predstavljaju izvor društva i zabave za određeni narod ili društvenu zajednicu (čl. 1.). Spomenimo još dva značajna pojma, zastupljena u konvencijama, a definiraju se Deklaracijom: dobrobit životinja i zlostavljanje životinja. Dobrobit životinja određuje se stupnjem do kojeg su zadovoljene fizičke i psihičke potrebe životinja te njihovo uobičajeno ponašanje (čl. 1.). Zlostavljanje životinja svako je nanošenje nepotrebne boli, patnje i stresa, bilo s umišljajem ili iz nehata ili neznanja (čl. 1.). Kako vidimo, nije dovoljna samo krivnja, već je ovdje zapravo sadržano pravno načelo da nepoznavanje prava ne ispričava.

Kad se radi o odabiru mjera koje države potpisnice trebaju poduzeti radi osiguranja prevencije, sankcioniranja i suzbijanja nedopuštenog ponašanja čovjeka prema životinjama, detaljno su razrađeni kriteriji (čl. 2.). Ovdje ćemo navesti neke mjere propisane za zaštitu onih vrsta životinja koje Deklaracija poznaje.

Kada se radi o divljim životinjama i kada se smatra da je nužno njihovo ubijanje ili stavljanje u zatočeništvo radi zaštite biološke različitosti, mora se na osnovi znanstvenih i stručnih znanja utvrditi broj životinja koje će od toga biti pošteđene. Posebno se zabranjuje ubijanje i zatočeništvo radi zabave ili sporta, odnosno radi rekreacije (čl. 1.).

Životinjama koje su ovisne o čovjeku, daje se pet sloboda: 1. sloboda od gladi i žeđi, 2. sloboda od neudobnosti osiguravanjem kvalitetne okoline, 3. sloboda od boli, ozljeda i bolesti, 4. sloboda od straha i stresa, 5. sloboda da izraze normalne oblike ponašanja (čl. 4.). Neobično nam je što ODDŽ spominje izraz „sloboda“ i po našem mišljenju radi se o „pravima“. Možda je razlog tome što se ovdje osigurava dobrobit životinja, a prava osigurava Deklaracija o pravima životinja.

Što se tiče životinja koje se uzgajaju za hranu, proizvode životinjskog porijekla i druge materijale, reći ćemo da najdrastičnija mjera, njihovo usmrćenje, mora biti učinjeno primjenom takve metode koja trenutno usmrćuje životinju i čini je neosjetljivom na bol do nastupanja smrti (čl. 5.).

Kućnim ljubimcima, odnosno životinjama za druženje posvećuje se posebna pažnja. Mi ćemo se referirati samo na dva aspekta osiguravanja njihove dobrobiti - odgovornosti za brigu i usmrćivanje. Tako su vlasnici ovih životinja obvezni na sebe preuzeti odgovornost za brigu o njima za čitavo vrijeme njihova života. Ako vlasnici više ne budu u mogućnosti brinuti se o svojim životinjama, obvezuju se brigu prepustiti drugim odgovornim osobama (čl. 6.). Što se tiče usmrćivanja kućnih ljubimaca, taksativno su navedeni načini koji se smatraju nedopuštenim: 1. trovanje,

2. ustreljivanje, 3. vješanje, 4. mlaćenje motkom, 5. razapinjanje, 6. davljenje pod vodom (čl. 6.).

Smatramo da je i položaj životinja nad kojima se obavljaju pokusi detaljno uređen. Iz odredaba nacrtu Konvencije proizlazi da se one ne zalažu za potpuni prestanak pokusa na životinjama, već se pokušava smanjiti ih. Životinje se mogu koristiti za znanstvena istraživanja samo radi dobrobiti za čovjeka ili za životinju, i to da bi se pronašao način liječenja ili sprečavanja specifičnih bolesti, ili proizvod koji će smanjiti patnju ili poboljšati zdravlje (čl. 8.). Isto tako, smatramo kako je i nastojanje da se smanje pokusi na životinjama alternativnim metodama, izraz ravnoteže između znanstvenog napretka i dobrobiti životinja.

Kako znamo, Deklaracija o dobrobiti životinja još uvijek je u fazi preporuke. Stoga možemo upitati bi li pravno osnaženje ovog dokumenta predstavljalo jedinstveni pravni dokument koji bi štitio životinje? Naime, iako razvoj u posljednje tri dekade ovog stoljeća naznačuje različite napore da međunarodna zajednica dođe do sporazuma o jedinstvenom pravnom dokumentu koji bi štitio životinje, svi ovi naponi ostaju samo na papiru i ne stječu normativnu snagu unatoč sve većim izazovima koji izrastaju kao rezultat nepostojanja uniformnog standarda.³⁷ Ovo se može, između ostalog, pripisati sljedećim razlozima: prvo, zakonodavstvo o dobrobiti životinja primarno je problem unilateralnog karaktera, drugo, postoji teškoća u pronalaženju jedinstvenog izvora međunarodnog prava zaštite životinja, treće, ekonomski benefiti koji leže u siromašnoj usklađenosti o standardima dobrobiti životinja.³⁸ Odnosno, možemo dodati da globalne korporacije djeluju internacionalno i imaju profit od životinja i životinjskih proizvoda te stoga nisu previše zabrinute za dobrobit životinja.³⁹ Mislimo da se možemo složiti s mišljenjem Stevena Whitea kako postoji značajna praznina u međunarodnoj zaštiti dobrobiti životinja koja se očituje u nedostatku sveobuhvatnosti i provedivosti.⁴⁰ Još u prilog postojanja ovih problema navedimo stav da neke od konvencija štite vrste, ali još nema konvencija o dobrobiti životinja kada se individualno promatraju.⁴¹

3. MEĐUNARODNE KONVENCIJE ZA ZAŠTITU POJEDINIH KATEGORIJA ŽIVOTINJA

Zbog nedovoljnosti zaštite divljih, privrednih, kućnih i laboratorijskih životinja u nacionalnim pravnim porecima donosi se niz konvencija i akata koji su trebali

³⁷ Sodipo, B.; Motunrayo, E., *op. cit.* u bilj. 22, str. 1.

³⁸ *Ibid.*, str. 2.

³⁹ Favre, D., *An International Treaty for Animal Welfare*, *Animal Law Review*, god. 18, 2/2012, str. 248.

⁴⁰ White, S., *Into the Void: International Law and the Protection of Animal Welfare*, *Global Policy*, god. 4, 4/2013, str. 391.

⁴¹ Gimenez-Candela, M.; Cerosimo, R., *Teaching Animal Law in Europe*, *Animal & Natural Resource Law Review*, god. 20, 2024., str. 51.

pomoći u podizanju razine standarda pravne zaštite pojedinih kategorija životinja.⁴² Ovdje ćemo, ilustracije radi, spomenuti nekoliko konvencija.

3.1. Međunarodna konvencija za zaštitu ptica

Međunarodna konvencija za zaštitu ptica usvojena je u Parizu 1950. godine.⁴³ Ona predstavlja važan pravni okvir za očuvanje ptica. Iz Preambule je vidljivo da su njezini donositelji svjesni opasnosti od istrebljenja koje prijeti određenim vrstama ptica te brojčanog smanjenja drugih vrsta, a posebno migratornih. Iz odredbi Konvencije također je vidljivo kako je njezina svrha zaštititi ptice u divljini i to: sve ptice barem tijekom sezone parenja, zatim ptice selice za vrijeme povratka na mjesta gdje prave gnijezda, osobito u ožujku, travnju, lipnju i srpnju te tijekom cijele godine vrste kojima prijeti izumiranje ili su znanstveno zanimljive (čl. 1.). Nalazimo da su naročito važne odredbe koje sadrže zabranjene postupke prema pticama: zabranjeni su uvoz, izvoz, prijenos, prodaja, nuđenje na prodaju, kupnja, davanje ili držanje tijekom razdoblja zaštite vrste bilo koje žive ili mrtve ptice ili bilo kojeg dijela ubijene ili ulovljene ptice (čl. 3.), a zabranjeno je tijekom razdoblja zaštite pojedine vrste, te posebno tijekom razdoblja njezine reprodukcije, uklanjati ili uništavati gnijezda (čl. 4.). Međutim, Konvencija predviđa i iznimke od ovih zabrana, ako na određenom području neka vrsta ugrožava budućnost ratarske ili životinjske proizvodnje nanošenjem štete poljima, vinogradima, vrtovima ili voćnjacima, ili bi došlo do smanjenja jedne ili više vrsta, čije je očuvanje poželjno (čl. 6.). Zbog ovih iznimki od zabrana, ova se Konvencija iz današnjih etičko-ekoloških pogleda smatra previše kompromisnom i nedostatnom te se ona sada dopunjuje drugim međunarodnim aktima koji postavljaju znatno stroža pravila zaštite.⁴⁴ Pri tome prvenstveno mislimo na Konvenciju o međunarodnoj trgovini ugroženim vrstama divlje flore i faune i Konvenciju o očuvanju migratornih vrsta divljih životinja, budući da je ptica divlja životinja i migratorna vrsta, te na Konvenciju o močvarama koje su od međunarodnog značaja jer u močvarama živi brojna populacija ptica.

Iako Međunarodna konvencija za zaštitu ptica predviđa niz obveza za zemlje potpisnice, ona nema mehanizma koji bi osigurao primjenu odredbi odnosno sankcioniranje njihova kršenja. Stoga njezina primjena ovisi o tome na koji su način i u kojoj mjeri države potpisnice u svoja nacionalna zakonodavstva unijela pravila Konvencije.⁴⁵

⁴² Visković, N., *Međunarodno pravna zaštita životinja*, Socijalna ekologija, god. 1, 3/1992, str. 287.

⁴³ International Convention for the Protection of Birds, https://fedlex.data.admin.ch/filestore/fedlex.data.admin.ch/eli/cc/1955/1036_1062_1070/20160330/fr/pdf-a/fedlex-data-admin-ch-eli-cc-1955-1036_1062_1070-20160330-fr-pdf-a.pdf, 2. prosinca 2024.

⁴⁴ Visković, N., *Međunarodno...*, *op. cit.* u bilj. 42, str. 289.

⁴⁵ Batričević, A., *Zaštita...*, *op. cit.* u bilj. 1, str. 42.

3.2. Konvencija o močvarama koje su od međunarodnog značaja posebno kao prebivališta ptica močvarica

Ova konvencija, donesena 1971. godine, naziva se i Ramsarska konvencija (po iranskom gradu Ramsaru u kojem je donesena),⁴⁶ a stupila je na snagu 1975.⁴⁷ Njezin glavni cilj jest očuvanje i razumno korištenje močvarnih područja, važnih za očuvanje biološke raznolikosti i održavanje ekološke ravnoteže. Posebnu ulogu imaju u očuvanju staništa ptice močvarice, koje su često i migratorne i ovise o dobro očuvanim močvarama u više zemalja. Pritom ova Konvencija štiti i ribe.⁴⁸ Iz njezine preambule proizlazi da uzima u obzir temeljne ekološke funkcije močvara kao staništa koja sadržavaju karakterističnu floru i faunu, posebno ptice močvarice, te da močvare predstavljaju resurs velike gospodarske, kulturne, znanstvene i rekreacijske vrijednosti, čiji bi gubitak bio nepopravljiv, a cilj je zaustaviti progresivno zadiranje i gubitak močvara sada i u budućnosti. Kako bi se pristupilo navedenoj konvenciji, svaka zemlja mora po određenim kriterijima odabrati najmanje jedno močvarno područje (čl. 2. st. 4.). Ona ovlašćuje države potpisnice da uključe u popis močvara od međunarodnog značaja one močvare koje na svojem teritoriju imaju značaj prema ekološkim, botaničkim, zoološkim, imunološkim ili hidrološkim kriterijima, a osobito one močvare koje su važne za ptice močvarice (čl. 2. st. 4.). Republika Hrvatska ima pet takvih područja: parkovi prirode Kopački rit, Lonjsko polje i Vransko jezero, planirani park prirode Delta Neretve te ornitološki rezervat Ribnjaci Crna mlaka. Nominirala ih je na Ramsarski popis, što je Konvencija i prihvatila.⁴⁹

Za stranke ugovornice predviđen je veći broj mjera za zaštitu močvare i ptice močvarice, od kojih navodimo neke. Tako svaka strana ugovornica ima međunarodnu odgovornost za očuvanje, upravljanje i mudro korištenje zaliha ptica močvarica (čl. 2. st. 6.), zatim će se uspostavljati prirodni rezervati, poticati će se istraživanje i razmjena podataka i publikacija u vezi s močvarama i njihovom florom i faunom, nastojat će se povećati populacije ptica močvarica, promicati obuka osoblja u područjima istraživanja, upravljanja močvarama (čl. 5.), a i konzultirat će se oko provođenja mjera, posebno u slučaju da se močvara proteže preko područja više od jedne ugovorne stranke (čl. 5.).

Iako ova Konvencija sadrži veći broj mjera za stranke ugovornice, nema konkretnih pravnih mjera koje bi trebale osigurati sankcioniranje povrede njezinih odredbi u svakoj pojedinoj zemlji. Propisivanje takvih mjera prepušteno je nacionalnom zakonodavstvu država potpisnica.

⁴⁶ *Convention on Wetlands of International Importance Especially as Waterfowl Habitat*, https://www.ramsar.org/sites/default/files/documents/library/current_convention_text_e.pdf/, (ovaj tekst sadržava i izmjene i dopune iz 1987.), 2. prosinca 2024.

⁴⁷ Bak, K., *Animal Protection: International Conventions*, Legal Studies, 2018., str. 21.

⁴⁸ *Loc. cit.*

⁴⁹ Svjetski dan vlažnih staništa, dostupno na: <https://www.obz-zastita-prirode.hr/index.php/svjetski-dan-vlaznih-stanista>, 2. prosinca 2024.

3.3. Konvencija o međunarodnoj trgovini ugroženim vrstama divlje flore i faune

Konvencija o međunarodnoj trgovini ugroženim vrstama divlje flore i faune (*CITES - Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora*) donesena je 1973. na konferenciji 80 država u Washingtonu,⁵⁰ a stupila je na snagu 1975. godine.⁵¹

Cilj je Konvencije, kako je navedeno u preambuli, zaštititi vrste divljih životinja i biljaka od transakcija u međunarodnoj trgovini.

Kako primjećujemo, Konvencija ne zaštićuje direktno od uništavanja ugrožene vrste divljih životinja, ali ih posredno štiti tako što zabranjuje ili posebnim sistemom dozvola znatno otežava međunarodnu trgovinu tim životinjama.⁵² S obzirom na te otežane uvjete za trgovinu divljih životinja, one su svrstane u tri grupe, odnosno u tri Dodatka. U prvoj su grupi one vrste kojima prijeti izumiranje i kojima je trgovina toliko štetna da se mora sasvim zabraniti ili „odobriti samo u izuzetnim okolnostima“. Izvoz i uvoz vrsta iz prve kategorije dopušten je samo u nekomercijalne, odnosno za znanstvene svrhe. Da bi se prevenirala njihova daljnja ugroženost, ugovorne strane moraju strogo regulirati trgovinu ovih vrsta, i njihova trgovina može se dopustiti samo prema odredbama Konvencije (čl. 3.). U drugoj grupi one su vrste „kojima trenutno ne prijeti izumiranje, ali bi im moglo zaprijetiti ako trgovina primjercima te vrste ne postane predmetom strogih pravila radi sprečavanja eksploatacije i ako ne postane nespojiva s njihovim opstankom“ (čl. 4.). U trećoj su grupi one vrste koje su postale rijetke u pojedinim državama i koje te države prijavljuju „radi prevencije ili ograničavanja iskorištavanja“, tražeći da im druge potpisnice Konvencije pomognu u nadzoru njihova kretanja (5.). Nadalje, tri liste u kojima se nabrajaju skupine životinja mogu se mijenjati i dopunjavati.⁵³

Dosada je ova Konvencija, prema nekim autorima, imala značajne rezultate u smanjenju eksploatacije i međunarodnog prometa proriđenim divljim vrstama.⁵⁴ Međutim, unatoč postojanju sredstava kontrole, nezakonita međunarodna trgovina divljim životinjama i proizvodima dobivenima od njih, posebno iz nekih tropskih država, poput Tajlanda, nastavlja se u velikim razmjerima. Jedan od uzroka te neefikasnosti odredaba Konvencije jest i taj što ona sama ne predviđa pravne sankcije, a takve sankcije najčešće nemaju (ili ih imaju u vrlo blagom smislu) oni akti koji primjenjuju Konvenciju u nacionalnim pravnim porecima potpisnica te Konvencije.⁵⁵

⁵⁰ *Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora*, dostupno na: <https://cites.org/eng/disc/text.php>, 2. prosinca 2024.

⁵¹ Bak, K., *op. cit.* u bilj. 47, str. 28.

⁵² *Loc. cit.*

⁵³ Tako se npr. 1989. prva lista dopunila privremenom potpunom zabranom trgovine bjelokosti radi sprečavanja ilegalnog lova na slonove - Visković, N., *Međunarodno...*, *op. cit.* u bilj. 42, str. 290.

⁵⁴ *Ibid.*, str. 289.

⁵⁵ *Loc. cit.*

3.4. Konvencija o biološkoj raznovrsnosti

Ova Konvencija donesena je 1992. godine u Rio de Janeiru⁵⁶ i stupila je na snagu 1993.⁵⁷ Pod biološkom raznovrsnosti, prema odredbama Konvencije, podrazumijeva se raznovrsnost živih organizama u svim okvirima, uključujući, između ostalog, suhozemne, morske i druge vodene ekosisteme i ekološke komplekse čiji su oni dio i raznovrsnost u okviru vrste između vrsta i između ekosustava (čl. 2. st. 1. toč. 1.). Iako se, kako primjećujemo, u definiciji ne navode životinje, ipak proizlazi da se u okviru biološke raznovrsnosti štiti i raznovrsnost životinjskih vrsta, kao jedne od njezinih sastavnih dijelova.⁵⁸ Smatramo da je važno spomenuti dvije stvari. Prvo, države imaju suvereno pravo eksploatirati vlastite resurse u skladu sa svojim politikama zaštite životne sredine, ali imaju i odgovornost osigurati da aktivnosti u okviru njihove nadležnosti ili kontrole ne prouzroče štetu po životnu sredinu drugih država ili područja izvan njihovih granica (čl. 3.). Drugo, posebno je važno predviđati, sprečavati i suzbijati uzrok značajnog smanjenja ili gubitka raznovrsnosti živih organizama na samom izvoru. To znači da su Konvencijom postavljene načelne obveze država potpisnica za poduzimanje nužnih koraka u smjeru unapređenja zaštite ekosustava, prirodnih staništa i održavanja populacije vrsta u prirodnoj sredini, kao i unapređenja oporavka (čl. 8.), odnosno revitalizacije ugroženih vrsta i njihova ponovnog naseljavanja u prirodna staništa (čl. 9.).

Usvajanje ove Konvencije predstavlja rezultat saznanja u kolikoj su mjeri ljudske aktivnosti doprinijele smanjenju biološke raznovrsnosti, kao i činjenice da o njezinu očuvanju i održivom korištenju ovisi zadovoljenje prehrambenih, zdravstvenih i drugih potreba svjetske populacije, a posebno zemalja u razvoju, kao i niza drugih ekoloških, ekonomskih i socijalnih ciljeva, uključujući i otklanjanje siromaštva i postizanja mira na globalnom nivou. Kako vidimo, njezini ciljevi povezani su s održivim razvojem, a to je bitno za očuvanje planeta za buduće generacije.

3.5. Konvencija o očuvanju migratornih vrsta divljih životinja

Konvencija o očuvanju migratornih vrsta divljih životinja donesena je 1979. godine u Bonnu,⁵⁹ a stupila je na snagu 1983. godine.⁶⁰ Smatra se da ova konvencija ima dva glavna zadatka, prvi - pružiti strožu zaštitu migratornim vrstama ptica i drugim životinjama kojima prijeti opasnost od izumiranja, te drugi, pozvati granične države potpisnice da sklapaju sporazume o očuvanju vrsta.⁶¹

⁵⁶ *Convention on Biological Diversity*, [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:21993A1213\(01\)&from=HU](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:21993A1213(01)&from=HU), 2. prosinca 2024.

⁵⁷ Bak, K., *op. cit.* u bilj. 47, str. 29.

⁵⁸ Tako i Batričević, A., *Zaštita...*, *op. cit.* u bilj. 1, str. 50.

⁵⁹ *Convention on the Conservation of Migratory Species of Wild Animals*, https://www.cms.int/sites/default/files/instrument/CMS-text.en_.PDF, 28. prosinca 2024.

⁶⁰ Visković, N., *Međunarodno...*, *op.cit.* u bilj. 42, str. 292.

⁶¹ *Loc. cit.*

Pod „migratornim“ vrstama podrazumijevaju se populacije divljih populacijskih životinjskih vrsta ili njihovih klasifikacijskih grupa čiji značajan dio članova ciklično i predvidljivo prelazi jednu ili više granica nacionalne jurisdikcije. Neke od migratornih vrsta jesu ugrožene vrste, što znači da je određena migratorna vrsta u opasnosti od izumiranja, bilo širom cijelog prostranstva na kojem živi ili na njegovu značajnom dijelu (čl. 1.). Zbog značaja očuvanja migratornih vrsta navodimo obvezu država ugovornica: one će pojedinačno, ali i u međusobnoj suradnji, poduzeti odgovarajuće mjere za očuvanje takvih vrsta i njihovih staništa, kako bi spriječile ugrožavanje bilo koje migratorne vrste (čl. 2.). Strankama koje su države rasprostranjenosti migratornih vrsta zabraniti će se „uzimanje“ ugroženih vrsta (čl. 3. st. 5., Dodatak I). Pod „uzimanjem“ podrazumijeva se lov, ribolov, zarobljavanje, hvatanje, maltretiranje i namjerno ubijanje životinja. Sve su to države obvezne zabraniti (čl. 1. st. 1., točka i). Izuzetno, ova se zabrana ne odnosi na hvatanje životinja u znanstvene svrhe, za potrebe njihova razmnožavanja ili preživljavanja, za potrebe prehrane i obrade zemlje od strane njihovih tradicionalnih korisnika, ali pod uvjetima: da su takva odstupanja precizirana glede sadržaja, da su prostorno i vremenski ograničena i da nisu na štetu vrste životinje (čl. 3. st. 5.).

Pored ugroženih vrsta, Konvencija poznaje (u drugom Dodatku) i migratorne vrste koje imaju nepovoljan status očuvanja, kao one koje imaju takav status očuvanja koji bi imao značajnijih koristi od međunarodne suradnje (čl. 4. st. 1.). Pri sklapanju takvih ugovora trebalo bi dati prednost onim vrstama koje su u nepovoljnom statusu očuvanja (čl. 4. st. 3.). Primjećujemo da Konvencija ima veći broj odredaba o suradnji država baš zato što se radi o životinjama koje prelaze kroz više zemalja, i jedino ih se suradnjom više država može efikasno zaštititi.

Kao i u prethodnim slučajevima, i ovdje su odredbama Konvencije postavljeni samo minimalni standardi, a države članice ovlaštene su u svom nacionalnom zakonodavstvu postaviti više kriterije glede zaštite migratornih vrsta divljih životinja.

Pored navedenih Konvencija, postoje i brojne druge konvencije koje su, kao i navedene, usvojene pod okriljem Ujedinjenih naroda i smatraju se najznačajnijima. Navest ćemo neke od njih - da ukažemo na zaista veliku međunarodnopravnu aktivnost. To su: Konvencija o reguliranju lova na kitove iz 1946., Konvencija o osnivanju „Međameričke komisije za tune“ iz 1949., Sporazum o mjerama za zaštitu dubinskih morskih rakova, europskih jastoga, norveških jastoga i kraba iz 1952., Privremena konvencija o zaštiti sjevernopacifičkih tuljana iz 1957., Međunarodna konvencija o zaštiti atlantskih tuna iz 1966., Konvencija o očuvanju antarktičkih tuljana iz 1972., Sporazum o očuvanju polarnih medvjeda iz 1973., Konvencija o očuvanju antarktičkih morskih živih resursa iz 2013.⁶²

⁶² Batričević, A., *op. cit.* u bilj. 1, str. 126-127.

3.6. Konvencije Europskog vijeća

Nakon stvaranja Europske unije, zaštita prava životinja dosegla je novu razinu. Danas odredbe EU-a uključuju Europsku konvenciju za zaštitu životinja tijekom međunarodnog prijevoza (1968.), Europsku konvenciju o zaštiti životinja koje se drže u uzgojne svrhe (1976.), Europsku konvenciju o zaštiti kralježnjaka upotrijebljenih u pokusne i druge znanstvene svrhe (1986.), Europsku konvenciju za zaštitu kućnih ljubimaca (1987.) i dr. Ove Konvencije temelje se na načelu da čovjek „može ponekad koristiti životinju, ali ima i moralnu obvezu da osigura zdravlje i dobrobit životinja i da ih u svakom slučaju ne izlaže nepotrebnom riziku“.⁶³ Značajan broj europskih država prihvatio je ove Konvencije kako na nacionalnoj razini, tako i na međunarodnoj. Ovo se odrazilo na normiranje položaja životinja ustavima pojedinih zemalja. Najširi opseg prava životinja u švicarskom je ustavu.⁶⁴ U nekim europskim zemljama životinje nisu smatrane općim stvarima, nego je njihov pravni status određen u specijalnim zakonima (npr. Austrija, Njemačka, Švicarska).⁶⁵

Stoga navodimo sadržaj pet konvencija koje je donijelo Europsko vijeće i koje je ratificiralo više zapadnoeuropskih država, a mogu im pristupiti i one države koje nisu članice Europske unije.⁶⁶

3.6.1. *Europska konvencija za zaštitu životinja tijekom međunarodnog prijevoza*

Europska konvencija za zaštitu životinja tijekom međunarodnog prijevoza donesena je u Parizu 1968. godine⁶⁷ i stupila je na snagu 1971.⁶⁸ Usmjerena je na osiguranje humanih uvjeta prijevoza životinja preko granica država članica. Iz preambule Konvencije proizlazi da zahtjevi međunarodnog prijevoza nisu nespojivi s dobrobiti životinja i osnovni je cilj životinje u prijevozu zaštititi od patnje. Ova konvencija odnosi se na sljedeće životinje: domaće kopitare i domaća goveda, ovce, koze i svinje, domaće ptice, domaće kuniće, domaće pse i mačke, ostale sisavce i ptice i hladnokrvne životinje (čl. 2.).

Konvencija postavlja opće uvjete za sve vrste prijevoza životinja, od kojih, primjerice, navodimo: pregled životinja od strane ovlaštenog veterinaru prije prijevoza da bi se uvjerio kako su sposobne za prijevoz (čl. 3.), postupanje sa životinjom koja se u vrijeme prijevoza ili neposredno prije prijevoza okotila (čl. 4.), karakteristike prostora u kojima životinje borave tijekom prijevoza, njihovo

⁶³ Pavlovich Anisimov, A.; Jakovlevich Ryzhenkov, A., *Animal Rights: Their Concept and Clasification*, Environmental Policy and Law, god. 46, 6/2016, str. 389.

⁶⁴ *Ibid.*, str. 389.

⁶⁵ *Ibid.*, str. 390.

⁶⁶ Visković, N., *Međunarodno...*, op. cit. u bilj. 42, str. 294.

⁶⁷ *European Convention for the Protection of Animals during International Transport*, <https://rm.coe.int/1680072317> (1. 12. 2024.). Ovaj tekst Konvencije sadrži i odredbe Protokola kojima je Konvencija dopunjena i izmijenjena, a stupio je na snagu 1. studenog 1989., 28. prosinca 2024.

⁶⁸ ECOLEX, The gateway to environmental law, <https://www.ecolex.org/details/treaty/european-convention-for-the-protection-of-animals-during-international-transport-tre-000468/>, 28. prosinca 2024.

hranjenje i napajanje (čl. 6.), razvrstavanje životinja koje se zajedno prevoze (čl. 7.), utovar i istovar životinja (čl. 8.), prisutnost pratitelja životinja koje se prevoze i njegove obveze (čl. 10. i 11.), obvezu pružanja veterinarske njege životinjama koje obole ili se ozlijede tijekom prijevoza (čl. 12.), uklanjanje uginulih životinja (čl. 13.), uvjete koje moraju ispunjavati stanice u kojima se obavlja sanitarni nadzor (čl. 16). Konvencija postavlja i posebne uvjete za pojedine načine međunarodnog prijevoza životinja i to: prijevoza vlakom (čl. 17.-21.), cestovnog prijevoza (čl. 22.-24.), prijevoza vodenim putem (čl. 25.-34.), zračnog prijevoza životinja (čl. 35.-37.).

Potpisivanjem Konvencije države se obvezuju primjenjivati uvjete međunarodnog prijevoza životinja te im se nalaže poduzimati nužne mjere za poštovanje Konvencije. Taj izbor mjera prepušten je nacionalnim zakonodavstvima. Ona mogu odrediti da djelovanje u suprotnostima s odredbama Konvencije predstavlja kazneno djelo ili prekršaj. To nadalje znači da je kaznenopravna zaštita životinja samo posrednog karaktera i da bi djelovanjem na način kojim se životinjama nanose nepotrebna bol, patnja, strah i stres, moglo biti ostvareno i biće kaznenog djela ubijanja i zlostavljanja životinja.⁶⁹

3.6.2. Europska konvencija o zaštiti životinja koje se drže za uzgojne svrhe

Europska konvencija o zaštiti životinja koje se drže za uzgojne svrhe donesena je u Strasbourgu 1976. godine,⁷⁰ a stupila je na snagu 1978.⁷¹ Ova Konvencija u svojim osnovnim načelima postavlja osnovne uvjete koji moraju biti usvojeni prilikom držanja, uzgoja i smještaja životinja koje se uzgajaju i drže za svrhe proizvodnje hrane, vune, kože ili krzna ili za druge poljoprivredne svrhe, a naročito životinja koje se drže u suvremenim sistemima intenzivnog stočarstva, pod kojima se misli na sustave što pretežno koriste tehničke instalacije kojima se uglavnom upravlja automatskim procesima (čl. 1.). Neki od tih uvjeta odnosno, kako kaže Konvencija, načela dobrobiti životinja jesu: smještaj, hrana, voda i njega na način koji je prikadan njihovim fiziološkim i etološkim potrebama u skladu s iskustvom i znanstvenim spoznajama (čl. 3.), zabrana ograničavanja nužne slobode kretanja na način koji kod životinja izaziva nepotrebnu patnju ili ozljedu (čl. 4.), odgovarajuće osvjetljenje, temperatura, vlaga, cirkulacija zraka, ventilacija, sve također u skladu s fiziološkim i etološkim potrebama životinje te s iskustvom i znanstvenim spoznajama (čl. 5.), zabrana davanja životinjama hrane ili tekućine na način da sadrže tvari koje bi mogle izazvati nepotrebnu patnju ili ozljedu (čl. 6.), obveza povremenog pregleda kondicije i zdravstvenog stanja životinje, i to onoliko koliko

⁶⁹ Batričević, A., *Zaštita..., op. cit.* u bilj. 1, str. 93. Inače, Kazneni zakon Republike Hrvatske iz 2011. poznaje kazneno djelo „ubijanja ili mučenja životinja“ (temeljni oblik) za koje je predviđena kazna do dvije godine zatvora (čl. 205. st. 1.), Narodne novine, br. 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19, 84/21, 114/22, 114/23, 36/24.

⁷⁰ *European Convention for the Protection of Animals kept for Farming Purposes*, <https://rm.coe.int/1680076da6>, 28. prosinca 2024.

⁷¹ EUR-Lex, Access to European Union law, <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/european-convention-for-the-protection-of-animals-kept-for-farming-purposes.html>, 28. prosinca 2024.

je dovoljno da se izbjegne nepotrebna patnja, a u slučaju životinja koje se drže u modernom intenzivnom stočarsvu barem jednom dnevno. I tehnička oprema, koja se koristi u suvremenim sustavima intenzivnog uzgoja stoke, mora se detaljno pregledati (čl. 7.). Ove životinje uzgajane su radi hrane i one nemaju pravo na život. Relevantno zakonodavstvo usredotočeno je na držanje i humano ubijanje ovih životinja.⁷² Rasplodne životinje, u odnosu na druge životinje iz ove kategorije, žive u boljim uvjetima, bolje se hrane i imaju bolju veterinarsku skrb i zato žive dulje.⁷³

Potpisivanjem Konvencije, države se obvezuju primjenjivati uvjete dobrobiti životinja te im se nalaže da poduzmu nužne mjere za poštovanje Konvencije. Taj izbor mjera prepušten je, opet, nacionalnim zakonodavstvima. Ona mogu odrediti da djelovanje u suprotnostima s odredbama Konvencije predstavlja kazneno djelo ili prekršaj. To nadalje znači da je kaznenopravna zaštita životinja samo posrednog karaktera i da bi djelovanje na način kojim se životinjama nanose nepotrebna bol, patnja, strah i stres, moglo biti ostvareno i biće kaznenog djela ubijanja i zlostavljanja životinja.

Europske su zemlje usvajanjem ove Konvencije inicirale pravnu obradu jednog do tada krajnje zanemarenog odnosa ljudi i životinja i potvrdile da su svjesne okrutnih i nehumanih odnosa kojima su izložene životinje u intenzivnom sistemu stočarskog uzgoja.⁷⁴

3.6.3. Europska konvencija o zaštiti životinja za klanje

Europska konvencija o zaštiti životinja za klanje donesena je 1979. u Strasbourgu,⁷⁵ a stupila je na snagu 1982.⁷⁶

U preambuli je naveden cilj Konvencije: zaštita životinja za klanje kako bi se one pošteđele nepotrebnog bola i patnje i zaštita zdravlja čovjeka od štetnih posljedica koje strah, šok i patnja što se nanose životinjama prije i za vrijeme klanja mogu imati na kvalitetu mesa koje se koristi za prehranu ljudi. Iz ovoga je za zaključiti kako je njezin karakter ipak antropocentričan.⁷⁷

Konvencija se odnosi na sljedeće životinje: domaće kopitare, preživače, svinje, kuniće i perad. Isto tako, Konvencija se odnosi na ove faze u postupanju sa životinjama: prijenos životinja, njihov smještaj prije klanja, svladavanje, omamljivanje i klanje (čl. 1.).

Što se tiče klanja, propisano je da će životinje biti svladane gdje je to nužno odmah prije klanja i omamljene odgovarajućom metodom (čl. 12.). To pravilo

⁷² Pavlovich Anisimov, A.; Jakovlevich Ryzhenkov, A., *op. cit.* u bilj. 63, str. 392.

⁷³ *Ibid.*, str. 393.

⁷⁴ Batričević, A., *Zaštita...*, *op. cit.* u bilj. 1, str. 93.

⁷⁵ European Convention for the Protection Animals for Slaughter, <https://rm.coe.int/1680077d98>, 28. prosinca 2024.

⁷⁶ Directorate of Legal Advice and Public International Law (DLAPIL), Council of Europe, <https://rm.coe.int/168090289f>, 28. prosinca 2024.

⁷⁷ Tako i Batričević, A., *Zaštita...*, *op. cit.* u bilj. 1, str. 96.

ne mora se primjenjivati u sljedećim slučajevima: 1) klanje u skladu s vjerskim obredima, 2) klanje u hitnim slučajevima kada omamljivanje nije moguće, 3) klanje peradi i kunića odobrenim metodama koje dovode do trenutne smrti, 4) ubijanje životinja u cilju zdravstvene kontrole, kada to zahtijevaju posebni razlozi (čl. 17. st. 1.). Ako se, pak, dopusti takvo odstupanje, mora se osigurati da se u vrijeme takvog klanja ili ubijanja životinja, one poštede svake boli ili patnje koje se mogu izbjeći (čl. 17. st. 2.). Koliko je Konvencija detaljna, pokazuje ono što propisuje u svezi s omamljivanjem. Tako se navodi da je zabranjena upotreba puntile, čekića ili sjekire (čl. 16. st. 2.). U slučaju kopitara, preživača i svinja, dopuštene su sljedeće metode omamljivanja: mehanički, uz korištenje instrumenata za zadavanje udarca, ili za ubod na nivou mozga, elektronarkoza i anestezije plinom (čl. 16. st. 3.). Ipak, dozvoljeno je svakoj državi ugovornici odobriti odstupanje od zabrane upotrebe noža, čekića ili sjekire prilikom klanja, kao i od ograničenja u pogledu načina omamljivanja, ali samo klanja životinje na mjestu gdje ih je proizvođač uzgojio za osobnu prehranu (čl. 16. st. 4.). U pogledu osoba koje se ovlašteno bave omamljivanjem i klanjem životinja od strane država ugovornica traži se da provjeri vještinu tih osoba, kao i da su instrumenti, aparati ili instalacije, nužne za svladavanje i omamljivanje životinja, u skladu sa zahtjevima Konvencije (čl. 18.).

Ovoj Konvenciji, kao i prije razmatranima, može se staviti primjedba da ne navodi mjere za svoju primjenu. No, države potpisnice ovlaštene su u svojim nacionalnim zakonodavstvima propisati i stroža pravila radi zaštite životinja. Name, nesporno je da klanje životinja, čak i kad je provedeno sa standardima postavljenima Konvencijom, predstavlja njihovo ubojstvo i mučenje. Međutim, ako je provedeno na propisani način, u odgovarajućem postupku, od strane ovlaštene osobe, prema kriterijima iz Konvencije, čini takvo ponašanje dopuštenim, odnosno isključuje protupravnost.⁷⁸

3.6.4. Europska konvencija o zaštiti kralježnjaka upotrijebljenih u pokusne i druge znanstvene svrhe

Europska konvencija o zaštiti kralježnjaka upotrijebljenih u pokusne i druge znanstvene svrhe donesena je 1986.,⁷⁹ a stupila je na snagu 1991.⁸⁰

Smatra se da se odredbama ove Konvencije nastoji postići ravnoteža između potrebe čovjeka da koristi životinje radi stjecanja znanstvenih saznanja od općeg interesa i činjenice da se provođenjem pokusa životinjama nanose bol, patnja, strah i stres.⁸¹

⁷⁸ *Ibid.*, str. 101.

⁷⁹ *European Convention for the Protection of vertebrate Animals used for Experimental and other Scientific Purposes*, <https://rm.coe.int/168007a67b>, 2. Prosinca 2024.

⁸⁰ EUR-Lex, Access to European Union law, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A21999A0824%2801%29>, 28. prosinca 2024.

⁸¹ Ovako Batričević, A., *Zaštita...*, op. cit. u bij. 1, str. 103.

Odredbama Konvencije propisana je namjena zbog koje se postupci (vidimo da Konvencija upotrebljava blaži izraz od „pokusa“) na životinjama mogu obavljati (čl. 2.), briga i smještaj životinja nad kojima se obavljaju postupci (čl. 5.), obveze ustanova za uzgoj, nabavu i označavanje takvih životinja (čl. 14.-17.), obveza izbora postupka koji zahtijeva najmanji broj životinja i kojim se uzrokuje najmanja bol, strah, stres ili trajna povreda (čl. 7.), uvjeti pod kojima se provode postupci (čl. 8.), prijavljivanje životinja nadležnim organima (čl. 9.), ovlaštene osobe za obavljanje postupaka (čl. 13.), njihovo obrazovanje i osposobljavanje⁸² (čl. 25. i 26.).

Nalazimo da su naročito važne odredbe Konvencije kojima se nastoji ograničiti broj postupaka na kralježnjacima, što je jedan od glavnih ciljeva Konvencije, tako što se nabrajaju namjene radi kojih se postupak smije provoditi: a) izbjegavanje ili sprečavanje bolesti ili drugih anomalija ili njihovih posljedica za ljude, kralježnjake, beskrležnjake ili biljke, uključujući ispitivanje djelotvornosti lijekova, b) procjena fizioloških stanja, kralježnjaka ili beskrležnjaka, c) zaštita okoliša, d) znanstvena istraživanja, e) obrazovanje i osposobljavanje, f) forenzična ispitivanja (čl. 2.). Slažemo se s mišljenjem da, unatoč tome što ova odredba propisuje određena ograničenja, ona ipak dozvoljava provođenje postupka na životinjama u velikom broju slučajeva, pa čak i kada to nije nužno i čak samo radi obrazovanja ili ispitivanja proizvoda koji nisu lijekovi ni medicinska sredstva.⁸³ Međutim, Konvencijom je propisano da se postupci nad životinjama ne smiju obavljati ni radi ostvarivanja nekog od ciljeva ako postoji druga znanstvena metoda koja ne traži upotrebu životinja (čl. 6.). Isto tako, Konvencijom se nastoji izbjeći nepotrebno ponavljanje postupaka, tako što će svaka ugovorna strana priznati postupke obavljene na državnom području druge ugovorne strane (čl. 29.).

Što se tiče obveza država ugovornica, one trebaju poduzeti mjere za primjenu Konvencije. Opet možemo konstatirati da nije precizirana priroda tih mjera i možemo reći da odredbe Konvencije predstavljaju minimalne standarde te ugovorne strane mogu uvesti i strože mjere za zaštitu životinja nad kojima se obavljaju postupci.⁸⁴

3.6.5. Europska konvencija za zaštitu kućnih ljubimaca

Europska konvencija za zaštitu kućnih ljubimaca donesena je 1987. u Strasbourgu,⁸⁵ a stupila je na snagu 1992. godine.⁸⁶

⁸² Zanimljivo je da u nekim europskim zemljama (Velika Britanija, Mađarska, Italija, Švedska), studenti biomedicine i veterinarstva imaju pravo odbiti izvesti eksperiment na životinjama, ako je to u suprotnosti s njihovim shvaćanjima (Pavlovich Anisimov, A.; Jakovlevich Ryzhenkov, A., *op. cit.* u bilj. 63, str. 392.).

⁸³ Ovako Batričević, A., *Zaštita...*, *op. cit.* u bilj. 1, str. 106.

⁸⁴ *Ibid.*, str. 107.

⁸⁵ European Convention for the Protection of Pet Animals, <https://rm.coe.int/168007a67d>, 28. prosinca 2024.

⁸⁶ ECOLEX, The gateway to environmental law, <https://www.ecolex.org/details/treaty/european-convention-for-the-protection-of-pet-animals-tre-001041/>, 28. prosinca 2024.

Iz odredaba Konvencije vidimo da ljubimci imaju najširi opseg prava. Između ostaloga, imaju pravo na život, budući da se oni ne jedu i gotovo nikad se ne koriste u eksperimentima.⁸⁷

Preambula Konvencije polazi od toga da čovjek ima moralnu obvezu poštovati sva živa bića, ali da kućni ljubimci imaju poseban odnos s čovjekom. Zatim se u preambuli dalje navode konstatacije i ciljevi koji se odredbama Konvencije nastoje postići. Tako, primjerice, navodimo: kućni ljubimci doprinose kvaliteti čovjekova života te time imaju važnost i za društvo; zbog prenapučenosti kućnih ljubimaca postoje rizici za higijenu, zdravlje i sigurnost ljudi i drugih životinja; ne treba poticati držanje primjeraka divlje faune kao kućnih ljubimaca; različiti su uvjeti koji reguliraju komercijalni i nekomercijalni uzgoj i trgovinu kućnim ljubimcima; kućni ljubimci ne drže se uvijek u uvjetima koji promiču njihovo zdravlje i dobrobit.

Kako navode odredbe Konvencije, osnovna načela za dobrobit životinja jesu: 1) nitko ne smije ljubimcu prouzročiti nepotrebnu bol, patnju ili uznemirenost i 2) nitko ne smije napustiti kućnog ljubimca (čl. 3.). Iako na prvi pogled zabrana napuštanja kućnog ljubimca ne izgleda tako važna da bi je trebalo propisati Konvencijom, sjetimo se vjernosti koju psi, pa i druge životinje imaju prema čovjeku.

Od brojnih aspekata položaja, prava i zaštite kućnih ljubimaca navedimo da je svaka osoba koja drži kućnog ljubimca ili je pristala brinuti se o njemu, odgovorna za njegovo zdravlje i dobrobit te mu je dužna osigurati smještaj, njegu i skrb, uzimajući u obzir etološke potrebe životinje u skladu s njezinom vrstom i pasminom, a posebno davati mu prikladnu i dovoljnu hranu, omogućiti vježbu i poduzeti razumne mjere da se spriječi njegov bijeg (čl. 4.). Jedno važno pitanje jest ubijanje kućnog ljubimca. Kućnog ljubimca smije usmrtiti samo veterinar ili druga nadležna osoba, osim u hitnim slučajevima kako bi se prekinula patnja životinje kada se veterinarska ili druga stručna pomoć ne može brzo dobiti. To mora biti učinjeno na način da životinja trpi minimalnu patnju (čl. 11. st. 1.). Pri tome su taksativno navedene zabranjene metode - davljenje, gušenje, upotreba otrova, lijekova, strujni udar (čl. 11. st. 2.).

Odredbe Konvencije odnose se i na napuštene ljubimce, nazivajući ih životinjama lualicama, pod kojima se podrazumijevaju kućni ljubimci koji nemaju svoj dom ili se nalaze izvan granica domaćinstva svog vlasnika ili držatelja i nisu pod kontrolom ili direktnim nadzorom svog vlasnika ili držatelja (čl. 1. st. 5.).

I na kraju, kao i u prethodno analiziranim Konvencijama, provođenje mjera za primjenu Konvencije nije njima samima konkretizirano, odnosno, kako iz njih proizlazi, one postavljaju minimalne standarde koji trebaju biti ispunjeni u državama ugovornicama, ali je svaka od njih ovlaštena da u svome nacionalnom zakonodavstvu

⁸⁷ Pavlovich Anisimov, A.; Jakovlevich Ryzhenkov, A., *op. cit.* u bilj. 63, str. 393. Upravo na primjeru kućnih ljubimaca vidimo nejednak odnos prema pojedinim kategorijama životinja. Dok domaćim psima neki ljudi daju darove za Božić, ili im slave rodendane (Sunstein, Cass R., *The Rights of Animals*, University Chicago Law Review, god. 79, 37/2003, str. 387.), pitanje je bi li ikakva prava dali npr. mravima, komarcima ili kukcima, *ibid.*, str. 400.).

usvoji i strože mjere za zaštitu kućnih ljubimaca, kao i da proširi krug životinjskih vrsta na koje se primjenjuju standardi predviđeni ovom Konvencijom (čl. 3. st. 2.).

Nakon ovog iznošenja i analize odredaba međunarodnih akata u materiji zaštite prava životinja, spomenimo da nacionalna zakonodavstva vođena standardima iz Konvencija donose svoje propise. Tako je Republika Hrvatska donijela 1999. godine najprije Zakon o dobrobiti životinja, a po njegovu prestanku važenja Zakon o zaštiti životinja 2006.⁸⁸ Spomenimo da i važeći Kazneni zakon, donesen 2011., poznaje kazneno djelo ubijanja ili mučenja životinja (čl. 205.).⁸⁹

4. ZAKLJUČAK

Slažemo se s mišljenjem da u mnogim državama, kao i na međunarodnoj razini, postoji značajan napredak u zaštiti prava životinja.⁹⁰ Ipak, određeni dio znanstvene zajednice nastavlja izražavati skepticizam prema priznavanju pravne osobnosti životinja.⁹¹

Radikalan zaokret u diskusiji o pravima životinja dogodio se 60-ih godina prošlog stoljeća stvaranjem modernog pojma ekofilozofije. U članku pod naslovom „The Rights of Animals“, Brigid Brophy ukazala je na to da je odnos između *homo sapiensa* i drugih životinja ustrajna eksploatacija. Kako je rekla: „iskorištavamo njihov rad, jedemo ih, nosimo ih, u prošlosti smo ih žrtvovali svojim bogovima, danas ih žrtvujemo znanosti.“⁹² Od sredine 70-ih djeluju i drugi ekofilozofi, od kojih, sa središnjom idejom njihova rada, spominjemo: Stevena Wisea: nužno je prestati promatrati životinje kao vlasništvo, posebno kad se radi o pametnim životinjama, poput čimpanzi; David Favre kaže da životinjama treba garantirati status tužitelja u slučaju povrede njihovih zakonskih prava; Tom Regan inzistira na potrebi ukidanja eksploatatorskog odnosa čovjek prema životinjama; Peter Singer traži jednak odnos prema interesima čovjeka i životinje.⁹³

Mislim da se možemo složiti sa stavom da je pitanje prava životinja u središtu političke i pravne debate.⁹⁴ Sunstein optimistično vjeruje kako gotovo svatko,

⁸⁸ Zakon o dobrobiti životinja, Narodne novine, br. 19/99, Zakon o zaštiti životinja, Narodne novine, br. 102/17, 32/19, 78/24.

⁸⁹ Kazneni zakon, Narodne novine, br. 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19, 84/21, 114/22, 114/23, 36/24.

⁹⁰ Pavlovich Anisimov, A.; Jakovlevich Ryzhenkov, A., *op. cit.* u bilj. 63, str. 386.

⁹¹ *Loc. cit.*

⁹² Brophy, B., *The Rights of Animals*, The Sunday Times, 10. listopada 1965.

⁹³ Wise, S., *Rattling the Cage: Toward Legal Rights for Animals*, Cambridge MA, Perseus Books, 2000.; Wise, S., *Drawing the Line: Science and the Case for Animal Rights*, Cambridge MA, Perseus Books, 2002.; Favre, D., *Judicial Recognition of the Interests of Animals: A New Tort*, Michigan State Law Review, 2005., str. 333-366; Regan, T., *The Case for Animal Rights*, Berkeley and Los Angeles, University of California Press, 2004.; Singer, P., *Animal Liberation: A New Ethics for our Treatment of Animals*, New York Review/Random House, 1975., sve navedeno prema: Pavlovich Anisimov, A.; Jakovlevich Ryzhenkov, A., *op. cit.* u bilj. 63, str. 388.

⁹⁴ Sunstein, C. R., *op. cit.* u bilj. 87, str. 388, 10. kolovoza 2024.; Usp. Stucki, S.; Kurki, V., *op. cit.* u bilj. 2, str. 1.

barem u nekom minimalnom smislu, vjeruje u prava životinja.⁹⁵ S druge, pak, strane, Kumar i Raghavan smatraju da svijet u kojem su životinje slobodne od ljudske eksploatacije još izgleda daleko, ali da, ipak, zahvaljujući zagovaračkim kampanjama, raste svijest o štetnim uvjetima života na mjestima kao što su radne farme i da životinje ubuduće mogu očekivati ponašanje ljudi koje će prema njima biti više fer.⁹⁶

Međutim, istakli smo veliki problem međunarodnog prava u materiji zaštite prava životinja putem deklaracija i konvencija: na međunarodnom planu nema dovoljno suglasnosti za to da se deklaracije preoblikuju u konvencije i tako dobiju pravnu snagu. Osim toga, postoji problem provedbe deklaracija i konvencija jer ne sadrže mjere kojima bi sankcionirale povrede svojih odredaba (tzv. *leges imperfectae*), već to prepuštaju nacionalnim zakonodavstvima.

LITERATURA

Knjige i članci

1. Bak, K., *Animal Protection: International Conventions*, Legal Studies, 2018., str. 21-31.
2. Batričević, A., *Zaštita životinja u međunarodnom pravu*, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd 2013.
3. Batričević, A., *Univerzalna deklaracija o dobrobiti životinja - od nacрта do realnosti*, Zbornik instituta za kriminološka istraživanja, god. 34, 2/2015, str. 123-145.
4. Favre, D., *An International Treaty for Animal Welfare*, Animal Law Review, god. 18.
5. Gimenez-Candela, M.; Cerosimo, R., *Teaching Animal Law in Europe*, Animal & Natural Resource Law Review, god. 20, 2024., str. 51-72.
6. Glanert, S.; Mercescu, A., *Comparative Animal Law!*, Global Journal of Animal Law, god. 12, 2 /2024, str. 1-27.
7. Jakovljević, D., *Prava za životinje. K normativnom reguliranju suživota ljudi i životinja na pozadini paralelne primjene interpretativnih pristupa*, Filozofska istraživanja, god. 33, 1/ 2013, str. 167-182.
8. Kumar, N. R.; Raghavan, K., *Study of Animal Rights*, International Journal of Engineering Applied Sciences and Tehnology, god. 6, 11/2022, str. 76-79.
9. Nedić, T., *Pravni sustav zaštite života, zdravlja i dobrobiti životinja - bioetički pristup u pravnom okviru*, Socijalna ekologija, god. 27, 1/2018, str. 71-94.
10. Nedić, T., *Formalno određenje prava životinja kao pravne grane*, u: Guć, J.; Jurić, H. (ur.), *Nikola Visković: Pravo - politika - bioetika. Zbornik povodom osamdesetog rođendana*, Pergamena, Zagreb - Split 2020.
11. Pavlovich Anisimov, A.; Jakovlevich Ryzhenkov, A., *Animal Rights: Their Concept and Classification*, Environmental Policy and Law, god. 46, 6/2016, str. 386-397.

⁹⁵ *Loc. cit.*

⁹⁶ Kumar, N. R.; Raghavan, K., *op. cit.* u bilj. 15, str 78.

12. Regan, T., *The Case for Anima Rights*, Well Being International, WBI Studies Repository, 1986., str. 179-189.
13. Singer, P., *Animal Liberation*, New York 1975.
14. Sodipo, B.; Motunrayo, E., *Towards A Universal Declaration on Animal Protection*, Carnelian Journal of Law & Politics, god. 3, 1/2022, str. 1-14.
15. Stucki, S., *Towards a Theory of Legal Animal Rights: Simple and Fundamental Rights*, Oxford Journal of Legal Studies, god. 40, 3/2020, str. 533-560.
16. Stucki, S.; Kurki, V., *Animal Rights*, Springer Nature, B. V. 2020, str. 1-7.
17. Sunstein, C. R., *The Rights of Animals*, Cass R. Sunstein, University of Chicago Law School, Journal Articles, Faculty Scholarship, str. 387-401.
18. Visković, N., *Kulturna zoologija. Što je životinja čovjeku i što je čovjek životinji*, Naklada Jesenski i Turk, Zagreb 2009.
19. Visković, N., *Međunarodno pravna zaštita životinja*, Socijalna ekologija, god. 1, 3/1992. str. 287-296.
20. Visković, N., *Životinja i čovjek*, Književni krug, Split 1996.
21. White, S., *Into the Void: International Law and the Protection of Animal Welfare*, Global Policy, god. 4, 4 (2013.), str. 391-398.

Pravni akti

1. *Convention on Biological Diversity* (Konvencija o biološkoj raznovrsnosti),
2. [https://eurlex.europa.eu/legalcontent/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:21993A1213\(01\)&from=U](https://eurlex.europa.eu/legalcontent/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:21993A1213(01)&from=U), 2. prosinca 2024.
3. *Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora*, dostupno na <https://cites.org/eng/disc/text.php> (Konvencija o međunarodnoj trgovini ugroženim vrstama divlje flore i faune), 2. prosinca 2024.
4. *Convention on the Conservation of Migratory Species of Wild Animals*, https://www.cms.int/sites/default/files/instrument/CMS-text.en_.PDF,
5. (Konvencija o očuvanju migratornih vrsta divljih životinja), 28. prosinca 2024.
6. *Convention on Wetlands of International Importance Especially as Waterfowl Habitat*, https://www.ramsar.org/sites/default/files/documents/library/current_convention_text_e.pdf/ Konvencija o močvarama koje su od međunarodnog značaja posebno kao prebivališta ptica močvarica), 2. prosinca 2024.
7. *European Convention for the Protection of Animals during International Transport* (Europska konvencija za zaštitu životinja tijekom međunarodnog prijevoza), <https://rm.coe.int/1680072317>, 28. prosinca 2024.
8. *European Convention for the Protection Animals for Slaughter*, <https://rm.coe.int/1680077d98> (Europska konvencija o zaštiti životinja za klanje), 28. prosinca 2024.
9. *European Convention for the Protection of Animals kept for Farming Purposes*, <https://rm.coe.int/1680076da6> (Europska konvencija o zaštiti životinja koje se drže u uzgojne svrhe), 28. prosinca 2024.
10. *European Convention for the Protection of Pet Animals* (Europska konvencija za zaštitu kućnih ljubimaca), <https://rm.coe.int/168007a67d>, 28. prosinca 2024.

11. *European Convention for the Protection of vertebrate Animals used for Experimental and other Scientific Purposes* (Europska konvencija o zaštiti kralježnjaka upotrijebljenih u pokusne i druge znanstvene svrhe), <https://rm.coe.int/168007a67b>, 28. prosinca 2024.
12. *International Convention for the Protection of Birds*, https://fedlex.data.admin.ch/filestore/fedlex.data.admin.ch/eli/cc/1955/1036_1062_1070/20160330/fr/pdf-a/fedlex-data-admin-ch-eli-cc-1955-1036_1062_1070-20160330-fr-pdf-a.pdf (Međunarodna Konvencija za zaštitu ptica), 2. prosinca 2024.
13. Kazneni zakon, Narodne novine, br. 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19, 84/21, 114/22, 114/23, 36/24.
14. *Universal Declaration of Animal Rights* (Opća deklaracija o pravima životinja), <https://constitutii.wordpress.com/wp-content/uploads/2016/06/file-id-607.pdf>, 2. prosinca 2024.
15. Zakon o dobrobiti životinja, NN 19/99.
16. Zakon o zaštiti životinja, NN 102/17, 32/19, 78/24.

Mrežni izvori

1. Castignone, S., *Diritti degli animali*, Enciclopedia della science sociali, 1993., [https://www.treccani.it/enciclopedia/diritti-degli-animali_\(Enciclopedia-delle-scienze-sociali\)/](https://www.treccani.it/enciclopedia/diritti-degli-animali_(Enciclopedia-delle-scienze-sociali)/), 2. prosinca 2024.
2. Neumann, Jean-Mare, *The Universal Declaration of Animal rights or the creation of a new equilibrium between species*, https://www.animallaw.info/sites/default/files/lralvol19_1_91.pdf, 2. prosinca 2024.
3. *Directorate of Legal Advice and Public International Law (DLAPIL), Council of Europe*, <https://rm.coe.int/168090289f>, 28. prosinca 2024.
4. Dobrobit i zaštita životinja: Zakonodavstvo Eu, <https://www.europarl.europa.eu/topics/hr/article/20200624STO81911/dobrobit-i-zastita-zivotinja-zakonodavstvo-eu-a>, 2. prosinca 2024.
5. *ECOLEX, The gateway to environmental law*,
6. <https://www.ecolex.org/details/treaty/european-convention-for-the-protection-of-animals-during-international-transport-tre-000468/>, 28. prosinca 2024.
7. *ECOLEX, The gateway to environmental law*, <https://www.ecolex.org/details/treaty/european-convention-for-the-protection-of-pet-animals-tre-001041/>, 28. prosinca 2024.
8. *EUR-Lex, Access to European Union law*, <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/european-convention-for-the-protection-of-animals-kept-for-farming-purposes.html>, 28. prosinca 2024.
9. *EUR-Lex, Access to European Union law*, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A21999A0824%2801%29>, 28. prosinca 2024.
10. Svjetski dan vlažnih staništa, dostupno na: <https://www.obz-zastita-prirode.hr/index.php/svjetski-dan-vlaznih-stanista>, 2. prosinca 2024.

PROTECTION OF ANIMAL RIGHTS THROUGH ACTS OF INTERNATIONAL LAW

The aim of this paper is to point out the importance of animal rights protection through international acts, namely declarations and conventions, as the most important acts in that area. The insufficient protection of animals in national legal systems has resulted in the adoption of a number of conventions and acts that should help to raise the level of legal protection standards for certain categories of animals. This paper consists of four parts. In the first and introductory part, the coexistence of humans and animals, and the necessity of protecting animals, both for animals and for humans are pointed out. Then, animal rights in general, the problem of defining animal rights as a legal branch, and the goal of that legal branch are discussed. In the second part, starting from the General Declaration on Animal Rights from 1978 and the General Declaration on Animal Welfare from 2000, the concepts of rights and welfare are explained. In the third part, the protection of the rights of certain categories of animals (e.g. birds, whales, tuna, polar bears) and actions towards them (e.g. slaughtering, conducting experiments) from the perspective of international conventions which illustrate some of them are all considered. The fourth part is the conclusion which contains a turning point in the discussion about animal rights. In this paper, two, among other, problems of international law are pointed out- the absence of consent to transform the aforementioned declarations into conventions, which would be necessary, since conventions, unlike declarations, have legal force, and the problems of implementing both types of acts are pointed out, for which one can say represent *leges imperfectae* (i.e. norms without prescribed penalties).

Key words: *animal rights, animal rights and welfare, international declarations, international conventions, (un)enforceability of provisions of international acts*